

Doi No:
10.70431/UHAMAD.2025.16

Araştırma Makalesi
Research Article

Atf/Citation

Ege, S. S., Karademir, E. & Kutlu, C. (2026). Müzik bağlamında pozitif direnç örneği: Fania Fenelone. *Uluslararası Hisarlı Ahmet Müzik Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 11-20

MÜZİK BAĞLAMINDA POZİTİF DİRENÇ ÖRNEĞİ: FANIA FENELONE

Sezgi Sevi EGE¹

Esengül KARADEMİR²

Cemre KUTLU³

ÖZ: 1933-1945 yılları arasında, Adolf Hitler yönetimindeki Nazi Almanya'sında, antisemitizm yaklaşımıyla Yahudilere planlı bir şekilde uygulanmak üzere bir gecede başlamış ve Holokost olarak adlandırılmış soykırımın, insanlık tarihinde sosyolojik ve psikolojik olarak ağır sonuçlar yarattığı bilinmektedir. Nazilerin uyguladığı baskı, zulüm ve travmatik koşullar altında Yahudilerin sosyal ve kültürel yapılarına bağlılıklarını sürdürerek geliştirdikleri hayatta kalma stratejilerinin, pozitif direnç kavramına ilişkin unsurları içerdiği anlaşılmaktadır. Holokost döneminde Nazilerin üretim politikalarına yönelik istihdam stratejileri Yahudi toplumunun her kesimini olumsuz etkilediği gibi sanatçıları da etkilemiştir. Dolayısıyla sanat üretimlerinde baskıcı ve zorlayıcı çalışma şartlarına katlanan sanatçıların gösterdiği pozitif direnç kavramıyla açıklanabilen davranışların farklı disiplinlerde bilimsel olarak incelendiği ve güncel çalışmalarda da sosyolojik ve psikolojik yansımalarının araştırılmaya devam edildiği bilinmektedir. Bu makalede ise müzik sanatının toplumsal ve bireysel işlevleri ile bu dönemde yaşamış piyanist, opera sanatçısı ve besteci olan Fania Fenelone'nin antisemitizm karşısında müzisyen kimliğini koruyarak gösterdiği dirençle nasıl hayata tutunduğu ve bu sürecin yaratıcılığını nasıl etkilediği incelenmiştir. Bu doğrultuda, makalenin problem cümlesi” Holokost döneminde Fania Fenelone’un müzik bağlamında sergilediği direnç nasıldır” şeklinde oluşturulmuştur. Araştırmanın kavramsal içeriği ile Fenelone'nin sanatçı kimliği ve hayatına ilişkin bulgulara literatür tarama yöntemiyle erişim sağlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, müzik bağlamında kavramsal içeriğe uygun betimsel ifadelerle açıklanmıştır. Araştırma sonucunda, Holokost döneminde yaşamış, Fénelone ve çağdaşlarının ürettikleri eserlerin, müzik bağlamında yalnızca estetik bir ifade biçimi değil, aynı zamanda umut, kimlik ve dayanışma aracı olduğu anlaşılmaktadır. Güncel çalışmalar da müziğin Holokost'ta hem baskı ve propaganda aracı hem de bireysel ve toplu direnç kaynağı olarak ikili işlevine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın, müzik sanatının tarihsel ve güncel zorluklar karşısında insanlığa umut ve direnç kazandıran bir unsur olduğunu ortaya koyduğunu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Holokost, Müzik, Pozitif Direnç, Fania Fenelone

POSITIVE RESISTANCE EXAMPLE IN THE CONTEXT OF MUSIC: FANIA FENELONE

ABSTRACT: Between 1933 and 1945, under the rule of Adolf Hitler, Nazi Germany carried out a systematic and planned genocide against the Jewish people, motivated by an antisemitic ideology. This event, known as the Holocaust, left profound sociological and psychological consequences in human history. Under the pressure, persecution, and traumatic

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Afyonkarahisar, Türkiye, e-mail: seviege@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2734-0569

² Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Afyonkarahisar, Türkiye, e-mail: esengulk.8891@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0812-1328

³ Doktora Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı, Afyonkarahisar, Türkiye, e-mail: cemrekutlu1998@gmail.com, ORCID ID: 0009-0007-6708-0366

conditions imposed by the Nazis, Jewish individuals maintained their social and cultural identities and developed survival strategies that reflected elements of positive resistance. During the Holocaust, Nazi production and employment policies negatively affected all segments of Jewish society, including its artists. This study examines how Fania Fénelon, a pianist, opera singer, and composer who lived during the Holocaust, maintained her identity as a musician and used music as a form of resistance, and how this process influenced her creativity. The research problem has been formulated as follows: “How did Fania Fénelon demonstrate resistance through music during the Holocaust?” The conceptual framework and biographical findings related to Fénelon’s artistic identity and life were obtained through a literature review, and the findings were described in relation to the conceptual context of music. The results of the study show that the works produced by Fénelon and her contemporaries during the Holocaust functioned not only as aesthetic expressions, but also as means of hope, identity, and solidarity. Recent studies likewise emphasize the dual function of music during the Holocaust—as both an instrument of oppression and propaganda, and a source of individual and collective resistance. In this context, the present study demonstrates that the art of music continues to serve as a universal medium through which humanity finds hope and resilience in the face of historical and contemporary adversity.

Keywords: Holocaust, Music, Positive Resistance, Fania Fenelone

GİRİŞ

Holokost, insanlık tarihinin yaşamış olduğu en büyük soykırımlardan biri olarak kabul edilir. Bu soykırımı yaşayan Holokost kurbanlarının şahitlikleri, o dönem yaşananlara dair ışık tutmaktadır. Sonuçlarıyla insanlığın ders alması gereken bu olgudan pek çok yaşamsal alan ve bu alanları irdeleyen birçok disiplin etkilenmiştir. Etkilenen alanlar arasında sanat dalları ve sanatçılar da olmuştur. Holokost döneminde hayatta kalmayı başarabilen sanatçıların, yaşadığı anti hümanist olaylara karşı aktivist yaklaşımlarıyla direniş gösterdikleri bilinmektedir. Bu süreçte hayatta kalmış sanatçılar arasında müzisyenlerin de yer aldığı bilinmektedir. Son yirmi yıldaki çalışmalarda müzik, Holokost bağlamında tek bir işlevi olan bir olgu olarak değil; propaganda, baskı, işkence uygulamaları, mahkûm kimliğinin sürdürülmesi, toplumsal dayanışma aracı, bireysel ve kolektif direnç biçimleri gibi birden çok çelişik rol üstlenen bir olay olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, müziğin hem Nazi iktidarının kültürel kontrol stratejisinin bir parçası olarak hem de tutuklular tarafından insanlık ve umut koruma aracı olarak kullanılabilirdiğini göstermektedir. Konuya ilişkin yapılan güncel çalışmalarda, alandaki tek bir konu, kişi, olay ya da kavram, derinlemesine ve ayrıntılı biçimde incelenmiş ve sistematik olarak tartışılmıştır.

Makalede, Holokost döneminde sanatçı kimliğiyle direniş gösteren müzisyenler araştırılmış ve dönemin müzikal anlayışı çerçevesinde pozitif direnç örneği olarak müzisyen Fania Fenelone’nin hayatı ele alınmıştır. Araştırmanın kavramsal içeriği, Holokost dönemi, antisemitizm ve pozitif direnç kavramları ile bu kavramların ortaya çıkmasında rol oynayan kişileri, kişilerin yaklaşımlarını ve tarihsel olayları kapsamaktadır.

Müzik sanatının sosyolojik ve müzikolojik alanlardaki gelişimine tarihi kanıtlarıyla ışık tutan ve günümüzde inceleme olanağı bulunan Fenelone örneğinin, araştırılmaya değer bir problem durumu sunduğu düşünülerek, araştırmanın problem cümlesi “Holokost döneminde Fania Fenelone’un müzik bağlamında sergilediği direnç nasıldır?” şeklinde oluşturulmuş ve bu soruya ilişkin yanıtlar ilgili kanyaklardan literatür taramasıyla elde edilen veriler ışığında açıklanmıştır. Literatür taraması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada, Nazi Almanya’sının yönetim politikaları ve topluma yansımaları ele alınmış, ikinci aşamada yürütülen politikanın müzik sanatına yansımaları ile Fenelone’nin besteciliğini ve icracılığını etkileyen unsurlar, Auschwitz Kampı Kadın Orkestrasında yer aldığı zamanda yaşadıklarını aktardığı notlar incelenerek veri toplama süreci tamamlanmıştır. Elde edilen verilere dayanılarak, Fenelone’nin müzik bağlamında göstermiş olduğu direnç pozitif direnç kavramı kapsamında betimsel olarak yorumlanmıştır.

Fania Fenelone üzerinden örneklendirilen bu çalışmanın temel amacı; müzik olgusunun sadece estetik ifade aracı olmadığını aynı zamanda bireylerin umut, direnç ve kimliklerini korumada kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Sanatın sosyokültürel ve psikolojik işlevlerine dikkat çekilerek, benzer baskı ve zorlukların yaşandığı dönemlerde müziğin, bir direnç ve iyileşme aracı olarak kullanılabilmesine dair farkındalık yaratmak, insana dair manevi duyguları yeni nesillere aktarabilme özelliğini hatırlatmak açısından bu çalışma önemli bulunmaktadır. Diğer yandan bu çalışmanın, güncel bakış açımızla değerlendirdiğimizde insan yaşamına kattığı kıymetli değerleri anlama ve betimleme becerisi ile müzik bağlamında gelişen olayların analizinde yeni bir bakış açısı kazandırması hedeflenmektedir.

Günümüzde savaşlar, ekonomik krizler halen devam etmektedir ve insanlar bu krizler karşısında pozitif direnç göstermektedirler. İnsan yaşamının zorlukları birçok disiplinde ifade edilebilse de manevi duyguları en güçlü ifade eden araç bütün dünyada evrensel olarak müzik sanatı ile bağdaştırılmıştır. Diğer yandan günümüzdeki zor yaşam şartlarına ait örneklerin de monografik bakış açısıyla değerlendirilebilmesi için bu çalışmanın katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan belgesel tarama yöntemi kullanılmış; kavramsal içeriğe bağlı olarak açıklanmak üzere elde edilen bulgular ise betimsel yöntem ile aktarılmıştır. Belgesel tarama yöntemi var olan kayıt ve belgelerin incelenmesi için uygulanmaktadır (Karasar, 2006: 183). Ulaşılan veriler ışığında araştırma, Pozitif Direnç örneği olarak ön plana çıkan müzisyen ve besteci Fania Felone ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın bulgular kısmında, bestecinin biyografisine ve Pozitif Direnç kavramının besteci ile ilgili bağlamına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Bestecinin ve dönemin kamp koşulları, müzik politikası ve kadın orkestrasına ilişkin incelenen ifadeleri betimsel yöntemle açıklanmaktadır. Betimsel yöntem ile bir konu hakkındaki görüşler, tutum ve yargılar tespit edilmektedir. Bu tespitler ile ortaya çıkan durum hakkında bir karara varılması amacıyla betimleme yöntemi araştırmalarda baştan sona kullanılmaktadır (Cebeci, 2010: 7).

Çalışma Grubu/ Evren- Örneklem

Çalışmanın evrenini, müzik bağlamında Pozitif Direnç kavramı oluşturmaktadır. Örneklemi ise Holokost döneminde yaşamış olan müzisyen ve besteci Fania Felone ile sınırlandırılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, Felone'ye ait biyografi bilgileri ve bestelerine ilişkin açıklamalarıyla ilgili veriler, belge tarama yöntemiyle, internet üzerinden erişilen dergilerde, yayımlanmış makaleler ve yazılan otobiyografi kitapları ile bestecinin kendi röportajları ve beyanlarını içeren yazılı kaynaklar incelenerek toplanmıştır. Pozitif Direnç ve Hitler'in müzik politikalarını açıklayan kavramlar, ulaşılan makale ve ansiklopediler incelenerek toplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle açıklanmaktadır. Betimsel analiz, araştırmada elde edilen bulguların, araştırma konusuyla ilgili önceden belirlenen ve açıklanan kavramsal içeriğe göre düzenlenerek anlaşılır biçimde yorumlanmasıdır. Betimsel analiz yöntemiyle, bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulabilir ve araştırma konusunun tematik çerçevesine göre olgular karşılaştırılabilir. Bu doğrultuda araştırmacı analizlerin sonucuna bağlı olarak ileriye dönük tahminini yorumlarda da bulunabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021:243-244).

BULGULAR

1. Holokost ve Antisemitizm

Günümüzde insanlığa karşı işlenen en büyük suçlardan biri olarak kabul edilen soykırım, siyasal, ulusal, ırksal ya da dinsel bir nedenle, azınlık durumundaki bir insan topluluğunu soyca yok etmeyi amaçlayan toplu öldürme eylemidir (<https://languages.oup.com/antisemitism>).

Holokost, bu soykırımların bir örneği olarak, yaklaşık altı milyon Yahudi'nin, Nazi rejiminin sistematik ve kapsamlı öldürme planlarını tanımlamaktadır. Bu soykırımla, insanların sivil haklarının hiçe sayılarak, sadece belli bir dine mensup oldukları ve ırksal olarak alt sınıf görüldükleri için zalimce öldürüldükleri görülmektedir. Aynı zamanda Holokost; Yahudilere karşı önyargılı olma ve onlara düşmanlık beslemenin tanımı olan Antisemitizme verilecek örneklerden biri sayılır (United States Holocaust Memorial butaya Museum, 2023; Bauer, 2001).

“Antisemitizm, Yahudilere yönelik belirli bir algıdır ve Yahudilere karşı nefret olarak ifade edilebilir. Antisemitizmin sosyo-fiziksel tezahürleri, Yahudi veya Yahudi olmayan bireylere, onların mülklerine, Yahudi cemaat kurumlarına ve dini tesislere yöneliktir.” (<https://www.holocaustremembrance.com>)

Görsel 1. Antisemitik Propaganda Örnekleri

(<https://www.adl.org/resources/report/us->)

Holokost, sistematik bir şekilde planlanmıştır. Genellikle tarihte, Yahudi karşıtlığı devlet ve hükümet yetkilileri tarafından teşvik edilmiş, haklarından mahrum bırakılmış ve şiddet içerikleri ile devam etmiştir. Aşamalı ilerleyen bu durum, şiddet sonrasında ise insan hayatının sonu olan ölüm kavramı ile son bulmuştur. Hükümet, karşı kesimin milliyetçi duygularından sömürgeci bir şekilde faydalanıp, iki kesimi birbirine düşürme ve baskın gelen yani azınlıkta olmayan kısmın nefret duyulmasını sağlamıştır (www.britannica.com/event/Holocaust).

1919'da Adolf Hitler önderliğinde kurulan Nazi partisi, siyaseti kullanarak ırkçı bir yaklaşımla Yahudi düşmanlığının ilerlemesine ve yayılmasına önayak olmuştur. 1933'te iktidara gelen bu parti ile, Yahudilerin sosyoekonomik özgürlüklerinin kaybedilmesi, inandıkları dinin kutsal kitaplarının yakılması, gelenek-göreneklerinin yaşatılmaması, sokaklarda güvenle yürüyememelerine ve en sonunda ölüm kavramının çok uzakta olmayışına kadar ilerlemesine sebep olmuştur.

İrk hiyerarşisinin bir örneği olarak gösterilen Nürenberg Yasaları (1935) ile bu durum kanunlaştırıp, 9 Kasım 1938 gecesindeki "Kristal Gece Katliamı" ile fiziki olarak Yahudilerin ibadet ettiği Sinagogların ve Yahudi dükkanlarının yerle bir edilmesi, artık Nazi antisemitizminin gerçekliği ve kesinliği netlik kazanmıştır. 1941'den sonra "Nihai Çözüm" denilen Yahudileri toplu şekilde katletme politikası, oluşturulan toplama kamplarında gerçekleşmiştir. Bu durum, Holokost'un son aşaması olarak kabul edilmektedir. Oluşturulan ölüm mangaları, pogromlar, gettolar ve kamplar sayesinde milyonlarca Yahudi sistematik bir şekilde öldürülmüştür (<https://www.holocaustremembrance.com>).

Şekil 1. Holokost'un Aşamaları

2. Toplama Kampları ve Gettolar

Toplama kampları ve gettolar, gaz odaları ve sistematik şekilde toplu katliam örneği olarak dünya tarihinde Holokost'un farklı özelliklerinden biri olarak kabul edilir. Toplamda yedi adet toplama kampı bulunmaktadır. Bunlar; Auschwitz, Belzec, Chelmino, Jasenovac, Majdanek, Maly Trostenets, Sobibór ve Treblinka'da kurulmuştur. Bu ana toplama kampları dışında alt kamplar ile birlikte tahmini 15.000 kamp kurulmuştur. Gettoların asıl kurulma amacı, Yahudilerin ölüm kamplarına gönderilmeden önce, toplanıp kontrol altında tutulması olmuştur. Toplam 400'den fazla getto olduğu tahmin edilen Holokost sürecinde, en kalabalık getto Varşova Gettosu olmuştur. 380.000 kişilik gettoyu takiben Lodz Gettosu gelmektedir. Lodz Gettosu'nda 160.000 kişinin barındığı belirtilmiştir. Gettolardan ölüm kamplarına gönderiler insanların geri dönmemesi ile isyan ve ayaklanma başlamış olup, Varşova Gettosu Ayaklanması ve Bialystok Gettosu Ayaklanması Yahudiler için güçlü Naziler karşısında yenilgiyle sonuçlanmıştır (<https://www.yadvashem.org/holocaust/about/camps>).

Görsel 2. Varşova Gettosu Ayaklanması 1943

(<https://www.ushmm.org/m/img/46193-1400x880.jpg>)

Görsel 3. Varşova Gettosu Direnişçileri

(<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/86567/varsova-gettosu-ayaklanmasi-bir-cesaret-oykusu->)

2.1. Auschwitz-Brikenau Kampı ve Amacı

Auschwitz-Brikenau, bilinen en büyük toplama kamplarından biridir. Kamplar savaş öncesi Almanya-Polonya sınırında yer alan Yukarı Silesia yakınına, Krakow'un yaklaşık 37 mil batısına kurulmuştur. Yukarı Silesia bölgesi Polonya'nın işgali ve ele geçirilmesinden sonra 1939 yılında Nazi Almanya'sına katılıp, SS subayları Polonya'daki

Oswiecim şehrinin yakınına üç tane ana kamp kurmasına sebebiyet vermiştir: Mayıs 1940'ta Auschwitz I, 1942'nin başında Auschwitz II (Auschwitz-Birkenau da denilmektedir) ve Ekim 1942'de Auschwitz III (Auschwitz-Monowitz de denilmektedir) kamplarından oluşmaktadır. Amaç diğer toplama kamplarının kurulma nedenleriyle hep aynı olmuştur; ilk olarak düşman sayılan kişilerin sınırsız hapisleri, ikincil olarak gerekli inşaat, silah yapımlarında zorunlu çalıştırılmak üzere işçi gücü tedariki, son olarak Nazi Almanya'sının düşman görüldüğü kesimin fiziksel olarak ortadan kaldırılabileceği alan sağlanmasıydı. Kızıl ordu 1945 yılı Ocak ayında kampa ulaştığında hayatta kalan 7500 kişi bulunmuştur. Bunların çoğu hasta ve neredeyse ölmek üzere olan insanlardan oluştuğu bilinmektedir (<https://whc.unesco.org/en/list/31/>)

Görsel 4. Arbeit Macht Frei, Çalışmak Özgürleştirir Sloganıyla Auschwitz Kampı Girişi

(<https://edition.cnn.com/2020/01/27/photos/gallery/auschwitz-liberation-anniversary/index.html>)

3. Kamplardaki Hayat Koşulları

Kampa gelen kurbanların öncelikle seçim yolu ile ayrıldığı bilinmektedir. Gücsüz, hasta, yaşlı ve zayıf olanlar gaz odasına gönderilirken, geri kalanlar ise saçları kazınıp, numaralandırılıp, işgücü için hayatları son bulana kadar zorlu yaşam şartları altında çalıştırılmıştır. Mahkûmlar, penceresi olmayan yalıtımsız ilkel kışlalarda yerleştirilmiştir. Banyosuz, sadece bir kovanın olduğu bu kışlalarda, insanlar üst üste, bazen de tahta kalas üstünde uyumaya zorlanıyordu. Tek bir kışlada ortalama 500 kadar mahkûm vardı. Mahkûmlar minimum besinle maksimum verim almaya zorlandılar. Bu süreçte yemek olarak verilen şeyler çürük sebze ve etten yapılan sulu çorba, birkaç ons ekmek, margarin ve çaya benzer acı bir içecekten oluşuyordu. İshal yaygındı ve bu beslenme sürecinde zayıf düşen insanlar kolayca bulaşıcı hastalıkların kurbanı oluyordu. Auschwitz-Birkenau'daki iki krematoryumun yakınında bulunan depolara "Kanada" adı verildi çünkü Polonyalılar bu ülkeyi büyük bir zenginlik yeri olarak görüyorlardı. Auschwitz'de, Almanların zorunlu işçi çalıştırdığı yadsınamaz bir gerçektir. İşgal altındaki Avrupa'daki diğer yüzlerce kampta olduğu gibi, mahkûmlar da kampların dışında, kömür madenlerinde ve taş ocaklarında ve inşaat projelerinde, tünel ve kanal kazma işlerinde çalıştırılıyordu. Silahlı korumalar altında, yollardaki karı kürekle temizlediler ve hava saldırıları sırasında vurulan yollardaki ve kasabalardaki molozları temizlediler. Sonunda çok sayıda zorunlu işçi, Alman savaş çabalarını destekleyen silah ve diğer malları üreten fabrikalarda kullanıldı (<https://www.auschwitz.org/en/history/>)

4. Hitler ve Müzik Politikası

1933-1945 yıllarında, Hitler'in Nazi Partisi, müziği Almanlar arasında siyasi birlik oluşturmak için bir araç olarak kullandı. Hitler ve kıdemli komutanlar liderliği içgüdüsel olarak, sanatlar arasında ideolojiyle en kolay şekilde kullanılabilir alanın müzik olduğunu ve devlete hizmet eden esirler ile hem gençlere hem de kitlelere telkin edebileceklerini kavradı. Köken mitleri ve ırkçılıkla uyumlu olarak, Hitler Almanya'sında üstün bir müzik statüsü üstlenecek olan önde gelen bir antisemit olan besteci Richard Wagner, bu dönemde etkin rol oynamıştır.

Nazi kültür politikasına ilişkin herhangi bir çalışmada kilit figürlerden biri de Nazi Alman Kültür Derneği'ni kurmuş Alfred Rosenberg'dir. Rosenberg, Hitler'in ideolojik mücadele aracı olarak sanat biçimlerinin gücü ve potansiyeli konusunda inkâr edilemez bir şekilde keskin bir farkındalığa sahipti. 1933'te Rosenberg'in emir subayları Alman müziğinin kontrolünü ele geçirmiştir. Başlangıç olarak dernek sayılsa da yapılan her çalışmada Hitler, müzik konusunda kontrolün ikincil bir kişi tarafından da denetlendiğinden emin olmuştur. Amacı, Bolşevik ve Yahudi müziğinin nefret edilesi, kötü ve zehirli olduğunu, asıl müziğin sadece Saf Almanlar tarafından yaratılıp, icra edilebileceğini savunmuştur.

19. yüzyılın başlarında Berlin'in harika çocuğu Felix Mendelssohn başlangıçta sansürden kurtuldu ve ünlü Keman Konçertosu Berlin Filarmoni Orkestrası'nın programlarında yer almaya devam etti. Sorunlu başka bir Yahudi dahi olan Stravinsky, 1935'te Berlin'de "Firebird" performansının keyfini çıkardı. Bununla birlikte, o yılın sonbaharında, Nazi Partisi, Yahudilerle marjinal olarak ilişkilendirilse bile müzik icrasını sona erdirmek için daha kodlanmış çabalar başlattı. 1 Eylül 1935'te Gobbels'in Propaganda Bakanlığı, eserleri Reich tarafından yönetilen topraklarda artık çalınmayacak olan 108 besteciden oluşan bir "kara liste" yayınladı. Listelenen bestecilerin çoğu Yahudiydi (Currid, 2006).

Bu kadar sık denetimin sebebi Yüksek Kültür konusunda her şeyin asla şansa bırakılmaması gerektiği inancıydı. Amaç, alt ve üst sınıf olarak uçurum yaratmaktır ve kendinden olmayan herkesin müziği araç olarak kullanıp onlara alt sınıf insan muamelesi yapıp, onlardan faydalanıp, ölene dek çalıştırmaktır. Bu her türlü ihtiyacı kapsamaktaydı (Steinweis, 1993).

4.1. Auschwitz Kampı Kadın Orkestrası

Auschwitz'de dikkat çeken koşullardan biri ise, prestij ve subayların eğlenmesi amaçlanıp kurulan Auschwitz Kadın Orkestrası olmuştur. Nazi subaylarının amacı aksine, kamptaki orkestra orada zorlu yaşam şartlarında çalışmaya ve hayatta kalmaya zorlanan mahkumlara umut olmuştur. Hayata tutunmaları gerektiğini, en karanlık anlarında bile müzik olgusunun insanlara nasıl umut verdiğini ve içlerindeki yaşama isteğini uyandırdığını fark etmişlerdir.

Daha önce Zofia Czajkowska ve SS öğretmen Maria Mandel orkestranın şefliğini yaparken, daha sonra Alma Rose'un şefliğe getirildiği bu orkestrada, dönemin tanınan sanatçıların yanı sıra, amatör müzisyenler de vardı. Yaylı çalgıların yanı sıra mandolin ve akordeon çalan müzisyenler de bulunmaktaydı.

Orkestranın birincil işlevi, her sabah ve akşam mahkumlar iş görevlerine gidip dönerken ana kapıda çalmaktır; Orkestra ayrıca hafta sonu mahkumlar ve SS'ler için konserler verdi ve SS etkinliklerinde ağırlandı.

Kadın orkestrası, amcası Gustav Mahler olan Yahudi asıllı kemancı Alma Rose şefliğinde 10 ay boyunca oradaki kadınların hayatta kalmasını amaçlayarak sürdürülmüştü. Orkestra içerisinde, hayatta kaldıktan sonra yazdıkları günlük ve notlar sayesinde bilgileri aktaran profesyonel müzisyenlerden; çellist Anita Lasker-Wallfisch ve vokalist/piyanist Fania Fénelon, Claire Monis ve Hélène Runder-Diatkin vardı. Klasik müziksever Nazi subayları için amaç, zorlu görevleri sonrası rahatlatma ve eğlence idi. Ancak mahkûm müzisyenler, müziğe devam ederlerse yaşam koşullarının iyileşeceğini farkındalardı. Bu yüzden çalışmaları hep hırs ve disiplin ile devam etti. Her hafta yeni bir müzik ve farklılık yaratmaları gerekiyordu. Baskı, disiplin ve itaat üçgenini mutlak sondan kendilerini korumak için kurmuşlardır (Sebba, 2025).

Görsel 5. Auschwitz Kampında Kadınlar

(<https://www.nytimes.com/2021/07/15/arts/music/esther-bejarano-dead.html>)

5. Pozitif Direnç

Pozitif direnç, bireylerin veya toplulukların baskı, zulüm ve travmatik koşullar altında psikolojik, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyarak hayatta kalma stratejisi geliştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Koen, 2021). Bu kavram, özellikle Holokost gibi sistematik şiddet ve soykırım koşullarında insanların yaratıcı ve yapıcı yollarla direniş göstermesini ifade etmiştir (Fénelon, 1997; Sebba, 2025).

Pozitif direnç, sadece fiziksel hayatta kalmayı değil, aynı zamanda insan onurunu, etik değerleri ve kültürel kimliği korumayı da amaçlamaktadır. Örneğin, Auschwitz Kadın Orkestrası'ndaki müzisyenler, hayatta kalmak

ve birbirlerine moral sağlamak amacıyla müzik yapmışlardır ve bu eylem hem psikolojik bir direnç hem de kültürel bir savunma mekanizması haline gelmiştir (Dunicz-Niwińska, 2014).

Pozitif direnç, şiddet içermeyen, yaratıcı ve yapıcı yollarla ortaya konan direniş biçimlerini kapsar ve bireylerin veya grupların travmatik koşullarda bile insanlık değerlerini korumalarını sağlar (Koen, 2021).

6. Fania Felone

Yahudi bir baba ve Katolik bir annenin kızı olan Fania Felone (kızlık soyadı: Fanny Goldstein olarak da bilinmektedir), Paris Konservatuvarı mezunu, piyanist ve şarkıcıydı. 18 yaşında evlendi, daha sonra savaş sırasında boşandı ve 1930'ların sonlarına kadar Fransa'nın işgali altında siyasete atılmadı. 1940'ta Direnişe katıldı, Alman subaylarının uğrak yeri olan bir kabarede şarkı söyledi ve sarhoş olduklarında evrak çantalarının içindekileri fotoğrafladı. Üç yıl sonra keşfedildi, önce işkence gördüğü Paris dışındaki Drancy hapishanesine yollandı. Daha sonra Auschwitz'e sürüldü. Verdiği bir röportaja, trendeki diğer insanlarla birlikte nereye gittikleri hakkında bir fikirleri olmadığını ve çalışmak için kampa gönderildiklerini sandıklarını söylemiştir. Kimsenin toplama kamplarını bilmediğini ve gaz odalarının toplu ölümler için kullanılan sistematik kampların varlığını bilmediğini belirtmiştir (Eischeid, S. 2016).

1943'te direnişteki arkadaşlarına yardım ettiği gerekçesiyle tutuklandıktan sonra 20 Ocak 1944'te Drancy'den bir sığır vagonuyla Auschwitz-Birkenau'ya gönderildi. Felone bir röportajında; daha önce hiç bu kadar çok ve bu kadar sık çalışmadıklarını, her Pazar üç konsere kadar sahne aldıklarını, gündüzleri ve geceleri de SS subaylarının eğlence için müzik taleplerini karşıladıklarını dile getirmiştir. Felone, müziğin hem zamanı yutan iyi yanından hem de yaşanılanları unutturan bir uyuşturucuya dönüşen kötü yanından bahsetmiştir.

Auschwitz'de 11 ay geçirdikten sonra orkestra dağıtıldı ve kadınlar, Felone'nin tífüs kapıldığı Bergen-Belsen'e gönderildi. 15 Nisan 1945'te orkestra üyelerinin vurulması planlandı, saat 15:00 İngilizler kampı sabah 11'de kurtardı. Yürümeyecek kadar zayıftı, 62 pound ağırlığındaydı, Felone bir asker tarafından kışlasından taşındı. İlk işi "Marseillaise" şarkısını söylemek oldu.

Kendisi ünlü bir müzisyen olması yanı sıra, teorik bilgisinin olmasıyla da orkestraya yeni eserlerin dahil olması ve farklı enstrüman grupları için nota yazımında da fazlasıyla yardımcı dokunmuştu. Bir subayın "Madame Butterfly" isteği üzerine müzik yeteneğinin keşfedilmesi, onun kadın orkestrasına dahil olmasına vesile olmuştur. 11 ay boyunca kampta, müzik üreterek ve sürekli müzisyen arkadaşları ile prova yaparak, konserler verip, ölmek için yaşama müzik olgusu ile tutunmuştur (Porter, C. H. 1999).

Kamptan kurtulduktan sonra kendi notları ve yazdığı ulaşılabilir kaynaklara dayanılarak belgeseli hazırlanmıştır. Her ne kadar kendisini yansıttığını düşünmese de karşı görüşlerin ve doğruluk payının az olduğu savunulsa da yaşadıkları hakkında bize bilgi veren bu belgesel aslen bir otobiyografi olan kitabına dayandırılmıştır. Belgeselde başrolü hakkında kendisinin de tartışmalı görüşleri vardır. Başrolü oyuncusunun kendisini ne fiziksel ne de manevi boyutta yansıtamayacağını düşünmüştür ve başrolü alacak kişiyi uygun görmediğini belirtmiştir. Ancak belgeseli izledikten sonraki görüşü makul ve adil bir film olduğu yani bunu kabullendiği ve kısmen onayladığı yönünde olmuştur. Alma Rose hakkındaki düşünceleri ise olumsuz yönde olmuştur ve kendisi olmadan, Auschwitz Kadın Orkestrası'nın çoktan dağıtılacağını ve Şefleri Rose'un kendisini kışkırdığı yönünde olmuştur (Playing for Time, 1980).

Görsel 6. Fania Felone-1980

(<https://digitalarchive.tpl.ca/objects/257935/fania-felone>)

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Fransa doğumlu Yahudi müzisyen Fania Felone, müzik alanında yaptığı çalışmalarla piyanist, opera sanatçısı ve besteci olarak anılmaktadır. Özellikle Auschwitz kampında geçirdiği 11 aylık süreçte yeteneğinin keşfedilmesiyle müzik üretimlerine oldukça katkı sağladığı bilinmektedir. Kampta geçirdiği süreç analiz edildiğinde, müzik olgusunun insanı hayata daha sıkı sarılmaya ittiği anlaşılmaktadır. Felone, kendi pozitif direncini Faşist ve ırkçı söylemlere karşı bile Yahudi olmayan ve farklı milletlerden olan kadınlara da yansıtabilmiş ve bir orkestra altında birleştirebilmiştir. Sanatçı kimliğinin diğer insanları olumlu yönde etkilediği ve yaşama tutunmuş olmalarını anlatabilmelerini ve kurtarılmalarını sağladığı, savaş ve soykırım ortamında bile müzik olgusunun var olabildiğini, müziğin iki yönlü (olumlu ve olumsuz) olmak üzere işlevsel hale getirildiğini göstermiştir. Bu doğrultuda, müziğin her koşulda üretilir, icra edilir ve geliştirilebilir olduğunun bu gerçek olaylar ile kanıtlandığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bauer, Y. (2001). *Rethinking the Holocaust*. Yale University Press.
- Cathcart, Adam (2006) "Music and Politics in Hitler's Germany," *Madison Historical Review*: Vol. 3, Article 1.
- Cebeci, S. (2010). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Currid, B. (2006). *A National Acoustics: Music and Mass Publicity in Weimar and Nazi Germany*. University of Minnesota Press.
- Eischeid, S. (2016). Fania Fénelon ve Auschwitz-Birkenau Kadın Orkestrası'nın Gerçekleri. In *The Truth about Fania Fénelon and the Women's Orchestra of Auschwitz-Birkenau*. Palgrave Macmillan.
- Fénelon, F., & Routier, M. (1997). *Playing for time* (J. Landry, Çev.). Syracuse University Press. (Orijinal eser 1976)
- Fénelon, F., 1979. *Auschwitz Müzisyenleri*, Londra: Sphere. (Fénelon, Fania: *The Musicians of Auschwitz*. Fania Fénelon, Marcelle Routier ile birlikte. Fransızcadan Judith Landry tarafından çevrilmiştir. Londra 1977.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koen, R. (2021). *Pozitif Direnç*. Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.
- Mann, D., & Sargent, J. (Yönetmenler). (1980). *Playing for Time* [Belgesel filmi]. CBS; Syzygy Productions.
- Porter, C. H. (1999). *Das Frauenorchester in Auschwitz: Musikalische Zwangsarbeit und ihre Bewältigung*. *Holocaust and Genocide Studies*.
- Sebba, A. (2025). *The Women's Orchestra of Auschwitz: A Story of Survival*. Macmillan
- Steinweis, A. E. (1993). *Art, Ideology, and Economics in Nazi Germany: The Reich Chambers of Music, Theater, and the Visual Arts*. University of North Carolina Press.
- Uzun metrajlı film "Playing for Time". Yönetmen: Daniel Monn, Senaryo: Arthur Miller. ABD: CBS, 1980
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Antisemitizm, Oxford Languages Definitions, <https://languages.oup.com/antisemitism-> (Erişim T. 05.07.2025)
- Auschwitz-Birkenau State Museum. (n.d.). *History of KL Auschwitz*. <https://www.auschwitz.org/en/history/> (Erişim T. 05.07.2025)
- Encyclopaedia Britannica. (n.d.). *Holocaust*. In *Britannica Online Encyclopedia*. Retrieved October 8, 2025, from <https://www.britannica.com/event/Holocaust> (Erişim T. 07.07.2025).
- Holocaust Memorial Museum. (n.d.). *Working definition of antisemitism*. International Holocaust Remembrance Alliance. <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antisemitism> (Erişim T. 08.07.2025).
- https://en.wikipedia.org/wiki/Alma_Ros%C3%A9 (Erişim T. 05.07.2025).
- <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/auschwitz-1?series=33> (Erişim T. 05.07.2025).

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/auschwitz> (Erişim T. 06.07.2025).

<https://holocaustmusic.ort.org/places/camps/death-camps/auschwitz/> (Erişim T. 05.07.2025).

<https://holocaustmusic.ort.org/places/camps/death-camps/birkenau/fenelonfania/> (Erişim T. 05.07.2025).

<https://psu.pb.unizin.org/holocaust3rs/chapter/camps-and-ghettos/> (Erişim T. 05.07.2025).

<https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antisemitism> (Erişim T. 05.07.2025).

<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/104132/minik-cusseli-dev-sesli-bir-sanatci-fania-fenelon> (Erişim T. 10.07.2025).

<https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle/1978/03/03/singing-for-her-life-at-auschwitz/73c33a7a-9395-43f4-b143-00b4548178de/> (Erişim T. 12.07.2025).

UNESCO World Heritage Centre. (n.d.). Auschwitz Concentration and Extermination Camp (1940–1945). Erişim adresi: <https://whc.unesco.org/en/list/31/> (Erişim T. 10.07.2025).

United States Holocaust Memorial Museum. (n.d.). Nazi rise to power. Holocaust Encyclopedia. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nazi-rise-to-power> (Erişim T. 08.07.2025).

Yad Vashem. (n.d.). Major Nazi camps in Europe. The World Holocaust Remembrance Center. <https://www.yadvashem.org/holocaust/about/camps> (Erişim T. 09.07.2025).